

زمینارگردشی در آلمان

قسمت پنجم

رمپس دوسال پیش، در هفتاد و یک سالگی وفات یافت. چون مردی مهربان بود همه ازو به نیکی یاد می کنند. شاگردان متعددی در رشته ایران شناسی از زیر دستش بیرون آمدند. آخرین اثرش مقاله ای است در باب زمان زردشت به عنوان:

Die Zeit Zarathuschtras. *Die Welt des Orients*. 6 (1971), 234-239.

او در سال ۱۹۳۷ رساله دکتری خود را درباره عمر خیام نوشت و چه مناسب افتاده است که وان اس در سال گذشته درباره وفات او طی مقاله خود یک رباعی از خیام را با ترجمه ای از رمپس نقل کرده است:

يك چند به کودکی با استاد شدیم   يك چند به استادی خود شاد شدیم
پایان سخن نگر که ما را چه رسید   از خاک در آمدیم و بر باد شدیم
نزد خانم بلیسکه کتاب جالب توجهی دیدم درباره طب و مرض در افغانستان. بدراستی انسان تعجب می کند که این آلمانها به چه دقایقی مربوط به ملل دیگر توجه دارند و دانشمندان خود را با عرضه کردن اطلاعات درباره آن مباحث و مطالب در جریان قرار می دهند.
این کتاب تألیف استادی است باز نهسته در رشته پزشکی به نام لودلف فیشر:

Fischer, Ludolph

Afghanistan. Eine geographisch - medizinische Landeskunde /
A Geomedical Monographie. Berlin 1968.

شگفت تر آنکه تمام متن به انگلیسی هم ترجمه و در همان بین الدفتین چاپ شده است. درین کتاب مفصل علمی از سرزمین و مردم (آب و هوا، گل و گیاه، جمعیت، مردم و راه امرار معاش)، مدارس طب و وضع بیمارستانها و بهداشت عمومی بحث می شود. ولی قسمت اصلی به وصف امراض اختصاص داده شده است. بسیار کار پسندیده ای کرده اند که نامهای محل امراض را هم ضبط کرده اند. مثلاً ازین اثر دریافتیم که در افغانستان آبله مرغان را « آب چیچک » و ذات الریه را « سینه بفل » می گویند.

حالا پس از پنج سال که اتوهار اسوویتز Otto Harrassowitz (کتابفروش و ناشر مشهور کتب شرقی در آلمان) شصت و پنج نسخه خطی فارسی را با نشر فهرستی در سال ۱۹۶۹ به معرض فروش گذارده است (به انضمام چندین قلمدان) من از وجود چنان نسخهها خبردار شدم.

چند نسخه ای از آن مجموعه ارزش معرفی دارد و شایسته است که بدانیم به کجا رفته است تا عکس از آن تهیه شود درینجا به اطلاع خوانندگان رسانیده می شود. بخصوص که محمد تقی دانش پژوه ذوقها خواهد کرد.

- نصیحت نامه تألیف رکن الدین وراق سمرقندی در عرفان در هفده باب تألیف محرم سال ۷۴۶ . نسخه مورخ ۱۸ صفر ۸۹۱ بوده است .
- مواهب الهی اثر معین الدین معلم یزدی در تاریخ سلسله آل مظفر به خط نسخ محمود بن محمد بن محمود در ۲۱ جمادی الثانی ۸۳۴ هجری . تاکنون نسخه‌ای بدین اعتبار و قدمت سراغ نداشتیم .
- رباعیات ابوسعید ابوالخیر به خط نستعلیق اورنگ بن فرهنگ بن وصال شیرازی .
- دیوان اهلی شیرازی خط احمد بن علی شیرازی مورخ ۹۷۳ هجری که مصور است . چون قیمتی در فهرست برای آن نگذاشته‌اند نسخه ممتازی بوده است .
- دوازده ورق نه سطری به خط نیریزی مورخ ۱۱۲۸ هجری .
- باز هم از خطوط نیریزی (سورة یاسین) در ۲۸ ورق نه سطری .
- هجده ورق از کلمات حضرت امیر به خط ثلث و نستعلیق (بین السطور) به خط عبدالقادر حسینی که او را متعلق به قرن دهم دانسته‌اند . من اسمش را ننشیده‌ام .
- مسالك المتقين للهیار بن الله قلی نجاری در کلام و فقه حنفی به خط تملیق میرزا سید احمد خوقندی در ۱۲۳۲ .
- اثری بی نام از شاه محمد عباس (که آن را میان ۱۲۵۰ نوشته) به خط شکسته خان زاده در ۱۲۶۲ .
- نصایح الملوك فی السیر والسلوك در هشت ورق به خط نستعلیق رضاعلی بن میرزا آقا برای حکیم الملك در قرن نوزدهم . مقصود میرزا محمود خان حکیم الملك است .
- تاریخ اگره (و اخبار تاج محل) .
- بلبل نامه منسوب به عطار به خط عبدالرحمن بن حسن مورخ ۹۰۴ هجری .
- جوامع الحکایات عوفی از قرن دوازدهم .
- بیست ورق از ادعیه بخط میرعماد مورخ ۱۰۱۷ هجری .
- نسخه شایسته‌ای از دیوان جامی از قرن دهم هجری .
- هفت اورنگ جامی مصور به خط عبدالفتاح بن ولی الحسینی مورخ رمضان ۹۵۶ که قیمت آن را در آن سال ۱۲۵۰ مارک معین کرده‌اند .
- تعقیبات نماز به خط احمد نیریزی .
- تعقیبات نماز به خط نسخ محمد شفیع بن محمد تبریزی در ۱۲۴۸ هجری .
- ادعیه خط نسخ محمد صادق بن عبدالحی الرضوی مورخ ۱۲۵۳ هجری .
- ادعیه به خط نستعلیق محمد حسن الکنجوی در ۱۲۷۵ هجری برای نسر الله خان نظام العلماء .
- تحفة المشاق هلالی . (قرن دوازدهم)
- فصل الخطاب خواجه محمد پارسا مورخ شوال ۱۰۳۶ هجری .
- دیوان مغربی مورخ ۱۰۰۳ هجری .
- مفتاح الانشاء از محمد بن حاجی (؟) تألیف ۷۱۷ هجری به خط ثلث حیدراسکویی

مورخ ۹۱۴ هجری .

– حیات المارقین ومات المجاهدین از محمد سمرقندی فراقی به خط تعلیق و مورخ

۹۰۷ هجری .

– سراج المنیر از محمد شریف کاشف که در ۱۰۶۳ فوت شده به خط نستعلیق و ثلث

فتحملی تنگانی (؟) در قرن نوزدهم میلادی . ولی از قیمت آن برمی آید که نسخه زیبایی بوده است .

– خمسة نظامی به بهای چهل هزار مارک (یعنی حدود صد هزار تومان پنج سال پیش)

ولی چهارمثنوی را بیشتر ندارد بایست و یک مجلس تصویر از آثار قرن دهم هجری .

– خسرو و شیرین نظامی از قرن دهم هجری به بهای ۷۵۰۰ مارک .

– ترجمه فارسی عجائب المخلوقات و غرائب الموجودات در ۲۴۰ ورق ۲۱ سطری به

خط نستعلیق ابوطالب و مورخ ۸۹۹ هجری .

– قرآن به خط ثلث و نسخ محمد امین بن میرشامحمد بن میراحمد شیرازی در ۱۰۶۹

به بهای هفت هزار مارک .

– قرآن به خط نسخ با ترجمه فارسی به خط نستعلیق به خط عبدالله بن عاشور الرنانی (؟)

مورخ ۱۲۳۵ هجری به بهای ۶۴۰۰ مارک .

– قرآن به دستور ام سلمه دختر فتحملی شاه و دارای مهر کتابخانه محمد شاه قاجار

مورخ ۱۲۴۹ به بهای ۶۶۰۰ مارک .

– قرآن خط محمد جعفر بن محمد ابراهیم مورخ ۱۲۱۲ .

– گلستان به خط نستعلیق مورخ ۱۰۷۴ که نام کتاب آن را میرعماد نوشته اند ولی

قطعا مجهول و دست برده است . قیمت آن یازده هزار مارک معین شده بوده است .

– کلیات سعدی با مجالس تصویر که یکی « عمل بهزاد » یاد داشت شده و دو دیگر از

محمود مصور و سومی از محمود مذهب (۱) . رقم کتاب نسخه مرشد الکاتب مشهور به عطار شیرازی

و مورخ سؤال ۹۳۲ هجری است . چنین نسخه ای اگر مجهول نباشد طبعا گرانقیمت است و

به همین علت در فهرست برای آن قیمتی معین نشده است . تا چه کند همت عالی خریدار!

– مجموعه ۴۲ ورق که خط تبریزی هم در آن بوده به مبلغ ۲۲۰۰ مارک .

– ترجمه فارسی صورالکواکب عبدالرحمن صوفی به خط نستعلیق قرن یازدهم به

قیمت یازده هزار مارک .

– بهجة التواریخ شکرالله بن شهاب الدین احمد رومی برای سلطان محمود عثمانی در

۸۵۵ و مورخ ۱۲۷۵ هجری .

– دیوان طالب آملی قرن یازدهم .

– تمقیبات نماز خط محمد شفیع بن محمد بن محمد علی تبریزی در ۱۲۳۳ هجری .

– تزوکات تیموری خط لطف الله الحسینی لاری .

– جمع مختصر وحید تبریزی مورخ ۱۱۲۲ هجری .

– ریاض الافکار و لاله زار خیال در توصیف خزان و بهار از یارعلی بن عبدالله الشهیر

بالتبریزی در ۵۸ ورق به خط نستعلیق قرن دهم .

- دیوان ظهوری ترشیزی به خط نستعلیق ۱۰۵۳ هجری .

حال که از ضبط اسامی نسخ خطی پراکنده شده هاراسوویتز فارغ شده ام ملتفت می شوم که چه کار نادرست و احمقانه ای در مورد فهرست نسخ خطی کتابخانه دانشگاه توپینگن کرده ام. بدین معنی که تمام کتب خطی موجود در آنجا را دیدم ولی ده بیست تایی را درین یادداشتها معرفی کردم . در حالی که بهتر بود فهرست همه را می آوردم . ناچار دوباره به کتابخانه رفتم و فهرستی از همه تهیه کردم و اینک درینجا چاپ میکنم . شماره های کنار اسامی کتب شماره مجموعه فارسی کتابخانه است . شماره هایی که وصفی ندارد مربوط است به نسخی که دم دست نبود یا به زبان آلمانی بود .

۱- منطق الطیر تعلیق جبرئیل بن حاجی احمد بن عبدالصمد ۶ شوال ۸۸۷ در مصر .

۲- لغت فارسی به انگلیسی برای منطق الطیر از La Roche .

۳- گلستان سعدی قرن سیزدهم .

۴- فرهنگ گلستان تألیف مولوی افضل زمانی محمد سعد (قرن ۱۳) .

۵- دیوان حافظ هندی قرن سیزدهم .

۶- لیلی و مجنون هاتنی رجب ۱۰۸۵ و با سنه ۱۰۷۳ (یک تکه اضافی (۴))

۷- حبیب السیر نسخ قرن دهم (نسخه خوب) تا جنگ صفین .

۸- زینة المجالس نستعلیق قرن دوازدهم .

۹- لب التواریخ قرن دهم (نسخه خوب)

۱۰- نسخه ای ناشناخته برای من (آغاز: ذکر نقاشان بدایع نگار و مذهبان زرین قلم سحر آثار که هنرمندان روزگار بودند و در آن حین اوراق زمانه به وجود ایشان تذهیب و تزیین داشت ... ذکر اسامی شاهزادگان و الاثواد) نسخه خوبی است .

۱۱- عالم آرای عباسی (ناقص) از اول ایادداشت ملامحمد صالح بن مرتضی زركد ابوی (۴)

برای بیچن بیک غلام سرکار خاصه شریفه در جمادی الاول ۱۰۹۶ ه در منزل نادر المصری استاد قنبر حوج حاضر الوقت استاد ابراهیم و استاد غیاث .

۱۲- دیوان جامی (منتخب) نستعلیق برهان هروری سلخ ربیع الاول ۹۳۱ .

۱۳- قصاید عرفی (قرن سیزدهم) .

۱۴- دیوان قاسم انوار (قرن دهم) .

۱۵- نان و حلوائی شیخ بهایی .

۱۶- بیاض قرن (۱۲) مهم نیست .

۱۷- دیوان شوکت بخاری نستعلیق محمد نظیف در ۱۱۷۲ (عثمانی) .

۱۸- رساله حسنیه که مولانا ابراهیم اسرآبادی الملقب به گرگین تألیف کرده و در

۹۵۸ برای شاه طهماسب به فارسی ترجمه شده .

۱۹- دیوان صائب قرن سیزدهم (عثمانی) .

۲۰- دیوان عرفی نستعلیق مصطفی بن منلا رضوان بندادی ساکن حلب در ۱۰۶۹ .

- ۲۱- دیوان حافظ نستعلیق قرن یازدهم .
- ۲۲- ترسل ۱۲۴۰ .
- ۲۳- نصاب الصبیان قرن سیزدهم .
- ۲۴- بحور اشعار به خط یک مستشرق با تحقیقات او .
- ۲۵- جنگ (بد) قرن سیزدهم .
- ۲۶- دیوان حافظ، نستعلیق هندی محمد عیسی بن خانچو (۱۲۰۲) .
- ۲۷- گلستان، نستعلیق قرن سیزدهم .
- ۲۸- گلستان، نستعلیق قرن سیزدهم .
- ۲۹- مجموعه آثار طبیبی از میر محمد اکبر ارزانی مثل طب الاکبر و مفرح القلوب و غیره نستعلیق هندی ۱۱۵۴ .
- ۳۰- دستور العلاج از سلیمان علی طبیب خراسانی جنابدی، نستعلیق قرن دوازدهم .
- ۳۱- تحفة المؤمنین، نستعلیق عبدالقادر در لاهور قرن دوازدهم .
- ۳۲- اسکندرنامه نظامی محرّم ۱۲۳۲ .
- ۳۳- منتخب اللغات نستعلیق ۱۱۸۹ و ۱۶ جلوس .
- ۳۴- مجموعه (۱) نثر اللثالی .
- ۲) قواعد الرسائل و فرائد الفضائل از حسن بن عبدالؤمن خوبی که پس از روضه الكتاب نوشته ؛ از آخر رمضان ۸۷۵ .
- ۳) حمدی مشتمل بر دعوات تازی و قسمیات ثلاثی و قسمیات حماسی در باره اشتیاق از گفتار حسن بن عبدالؤمن خوبی و موسوم به طراز الرسایل .
- ۴) روایع الافکار فی بدایع الاشعار در مدح قلیج ارسلان بن کبک خسرو از حسام الدین بن عبدالؤمن خوبی . سنه ۸۷۵ .
- ۵) روضه الانسان در معانی و بیان از محمد خوارزمی (عربی) در ۸۷۵ به خط احمد بن حمزه افلاکی عارض .
- ۶) نزهة الكتاب و تحفة الاجیاب (فارسی) .
- ۳۵- دیوان شوکت بخاری . سنه ۱۱۲۲ .
- ۳۶- نظام التواریخ، قرن دهم .
- ۳۷- قصاید عرفی و منتخب صائب به خط درویش احمد بن شیخ محمد سلانکی قرن دوازدهم .
- ۳۸- کامل التعبیر حبیبی تفلیسی نستعلیق قرن دهم (اول تا آخر جدید نویس)
- ۲۹- مجموعه (۱ -) مطرح الافکار مثنوی روح الامین (یک ورق افتاده)
- بسم الله الرحمن الرحیم مطلع آیات کلام حکیم .
- ۲) رساله ای به نثر
- ۴۰- صحیفه شاهی از ملا حسین کاشفی نستعلیق قرن یازدهم .
- ۴۱- الجانب النربی فی حل مشکلات ابن النربی از شیخ مکی در عهد سلطان سلیم به خط مصطفی بن محمد علی سرکه زاده در ۱۰۲۶ .

۴۲- تقدیس الرحمن عن تعقید بالزمان والمكان از علیم الله لاهوری نقشبندی بن عبدالرشید عباسی لاهوری مؤلفاً .

- ۴۳- روضة الصفا قسمت صفویه، نستعلیق هندی ۱۱۴۷ .
- ۴۴- عروضة فارسی از جامی، نستعلیق قرن سیزدهم .
- ۴۵- گلستان، نستعلیق قرن سیزدهم جلد روغنی .
- ۴۶- جنگ (بد)
- ۴۷- مناظر الانشاء محمود خواجه جهان در ۹۳۹ .
- ۴۷- شرح مثنوی از ابراهیم گلشنی، نستعلیق قرن سیزدهم .
- ۴۹- دیوان صائب، نستعلیق قرن دوازدهم .
- ۵۰- دیوان صائب، نستعلیق قرن دوازدهم .
- ۵۱- تحفة الاحرار جامی، نستعلیق قرن دوازدهم .
- ۵۲- سلسة الذهب جامی، نستعلیق قرن دوازدهم .
- ۵۳- حرز الامان علی بن ملا حسین کاشفی، نستعلیق هندی قراچای بن عبدالله جدید - الاسلام در ۱۱۴۴ .
- ۵۴- جام جم اوحدی از آخر افتاده، نستعلیق قرن دهم .
- ۵۸- دیوان جامی، نستعلیق قرن دهم .
- ۵۹- دیوان انوری برای نظام الممزا اسفندیار بیکا در ۱۰۴۵ .
- ۶۰- شهادت قرآنی بر کتب ربانی، نسخ قرن سیزدهم .
- ۶۱- روشنایی نامه به انضمام بند محتشم، نستعلیق قرن سیزدهم .
- ۶۲- دیوان بیدل، نستعلیق حاج میرزا نورالله بخاری در ۱۲۶۴ در اسلامبول .
- ۶۳- سلسلة الذهب، نستعلیق ۱۲۹۵ خط محمداکبر قادری .
- ۶۴- گلستان، نستعلیق هندی قرن سیزدهم .
- ۶۵- مثنوی قرن دوازدهم (کشمیری)
- ۶۶- شاهنامه مصور هندی قرن دوازدهم .
- ۶۷- چهار درویش مصور ۱۲۲۵ هندی .
- ۶۸- خسرو و شیرین امیر خسرو، نستعلیق مصور ۹۹۵ .
- ۶۹- شاهنامه، نستعلیق قرن دوازدهم (ملك فرهاد میرزا بوده) .
- ۷۰- برهان قاطع قرن دوازدهم .
- ۷۱- ابواب الجنان، نستعلیق زین العابدین بن رجبعلی نجف آبادی .
- ۷۲- فرهنگ جهانگیری ۱۱۴۴ .
- ۷۳- دیوان انوری، نستعلیق هندی قرن دوازدهم .
- ۷۴- شرح مشارق الانوار شیخ رجب، نسخ ۱۳۰۱ .
- ۷۵- مجموعه (۱) تحفة المراقین .
- ۷۶- دیوان معزی، شکسته قرن دوازدهم .
- ۷۶- دیوان سوزنی، شکسته ۱۲۷۶ - ۱۲۸۷ .

- ۷۷- زادالمعاد، نسخ ۱۲۲۷ مقصود علی بن محمد علی طهرانی .
- ۷۸- جنگک (از قرن سیزدهم) .
- ۷۹- هداية الطالبین : محمد ابوسمید نقشبندی (از قرن ۱۳) خط الحاجی حافظ .
- ۸۰- بیاض قرن دوازدهم .
- ۸۱- پند نامه شیخ عطار قرن دوازدهم .
- ۸۲- تذکرة الاولیای عطار ، بی تاریخ از قرن هفتم (دو روق اول جدید نویسی) .
- ۸۳- دیوان سائب ، نستعلیق قرن سیزدهم .
- ۸۴- تألیفی در تاریخ سفویه تألیف سال ۱۰۱۸ و کتابت ۱۲۳۶ که هنوز تشخیص نداده‌ام چیست، لذا از آغازش چند کلمه ای نقل می‌کنم: مفصل حمد و ثنای والا قدری که مجمل آن در اول گفته اند جهان آراست ...
- ۸۵- دیوان عرفی ، نستعلیق هندی ۱۱۶۹ .
- ۸۶- شرح اربعین قرن دوازدهم .
- ۸۷- جامع عباسی، نسخ ۱۲۲۴ محمد بن محمد علی خشتی.
- ۸۸- شرح گلشن رار لاهیجی، نستعلیق سلطان علی شپرازی قرن دهم .
- ۸۹- عین الحیوة مجلسی قرن دوازدهم .
- ۹۰- عین الحیوة مجلس ۱۱۲۳ .
- ۹۱- بحرالعبادة (منظوم) قرن دوازدهم .
- ۹۲- صرف میر .
- ۹۳- مختار نامه با سی مجلسی قرن دوازدهم .
- ۹۴- اصول دین .
- ۹۵- بیاض قرن سیزدهم .
- ۹۶- جنگک قرن سیزدهم .

یادداشتهای دیدار از توپینگن ختم نشدنی است مگر آنکه چند کلمه‌ای دربارهٔ « مؤسسه برای همکاری های علمی » Institut für Wissenschaftliche Zusammenarbeit بنویسم و کسانی را که علاقه مند به کسب اطلاع از فعالیت‌های آلمان‌ها در هر يك از زمینه های علمی مشروح در ذیل خواهند بود بشارت بدهم که با مراجعه و از راه مکاتبه با این مؤسسه می‌توانند به مقصود و مطلوب خود دست بیابند .

این مؤسسه یکی از مراکزی است که کشوری مثل مملکت ما می‌تواند بسیار چیزها از آنجا بیاموزد و دوستان و همکاران بدانند که چگونه با چهارپنج مردکاری می‌توان اطلاعات علمی يك کشور را در دسترس جهان پهناور قرار داد .

مرکز این مؤسسه در توپینگن است و به منظور آن ایجاد شده است علوم و تحقیقات دانشمندان آلمانی را در اختیار ممالک دیگر قرار دهد . بدین منظور فهرستی از محققان و دانشمندان کشور در اختیار دارد تا در هر زمینه علمی که سؤالی ازین مؤسسه بشود آن موضوع را از متخصصش بخواهند و جواب بگویند . تعداد کسانی که از دانشگاه‌ها و مراکز علمی

آلمان با این مؤسسه همکاری دارند سیصد نفر است. ضمناً مرکزی است برای جویبگوئی اطلاعاتی و کتابشناسی. بدین معنی که برای محققان خارج صورت مدارك و مآخذ هر رشته را ارسال می‌کنند. یکی از کارهای بسیار مهم آنها در زمینه کتابشناسی (که برای محققان ایرانشناس مفیدست) انتشار مجله‌ای است فصلی به نام Mundus و به زبان انگلیسی. درین مجله سعی شده است که کلیه تحقیقات آسیا شناسی آلمان اعم از مقاله و کتاب که درمباحث علوم انسانی و اجتماعی و جغرافیائی مربوط به سرزمین‌های آسیائی در انتشارات آلمانی به چاپ می‌رسد بطور خلاصه به مشتاقان دیگر معرفی می‌شود.

جزین ، هفت مجله دیگر که همه به زبان انگلیسی است در زمینه‌های فلسفه و تاریخ ، قوانین جدید و جامعه ، ادبیات و موسیقی و هنرهای زیبا ، قانون و دولت ، اقصاء ، تعلیم و تربیت ، فنون و توسعه به توسط این مؤسسه انتشار می‌یابد . (بقیه دارد)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

زنی در بغداد

اقبال یغمائی

حسین منصور خواهری داشت که به شیرین گفتاری و نکورویی و خوش خرامی و اندام زیبا زبانزد و انگشت نما بود. او هرگز روی خود تمام نمی‌پوشید و درکوی و بازار بغداد با روی نیمه گشاده می‌گذشت. روزی پارسایی او را گفت: چرا روی از نامحرمان نمی‌پوشی تا خورشید رویت پرهیز گاران و پارسایان را گمراه نکند. گفت: نه آنست که خداوند فرموده بر زنان است که خود را به مردمان نامحرم نمایند، تو مردی بنمای تا من روی از او بپوشانم؛ در همه شهر بغداد يك نیم مرد است و آن هم حسین برادر من است؛ حرمت او نمی‌از روی خویش را می‌پوشانم و اگر وی نبود همه جا روی گشاده می‌رفتم.